

Svarvade och figurfrästa träprodukter är vad företaget Elfverson i Påryd, söder om Kalmar, tillverkar. Och det har de gjort sedan 1913. Det är faktiskt mycket troligt att ni handskats med någon av dem, speciellt eftersom ni just nu läser Allt om Whisky...

TEXT: BERNT DANIELSSON

Hattarnas hemlighet

SEDAN 1932 HAR ELFVERSON tillverkat 12 miljoner jojon, bland annat den omtalade »Kalmartrissan«, så om ni trixat med en jojo någon gång så är det mycket möjligt att den kom från just Påryd. Har ni druckit whisky, vilket ni väl med säkerhet gjort, så är det faktiskt näst intill säkert att ni hållit i en Elfversonprodukt, för de kanträfflade, varumärkespräglade hattar som många whiskymärken av klass använder görs faktiskt i Småland.

– Vi har dominerat i många år, berättar marknadschef David Paajanen. Jag skulle tro att vi idag har 60 till 65 procent av världsmarknaden.

Aberlour A'bunadh, Johnnie Walker Blue Label, Old Parr Superior, Glengoyne, Chivas 18.Y.O. och Lagavulin, Glenlivet 18.YO och Aberfeldy bär deras

hattar, liksom amerikanerna Four Roses Small Batch, Jack Daniels Single Barrel samt Woodforde Reserve. Men också svenskar bär småländska hattar, Xanté Poire och Grönstedts Cognac, samt Mackmyra Den Första Utgåvan. Dessutom tillverkas hattar till andra spritsorter än whisky, som Ron Zacapa (Guatemala), Hendrick's Gin och Barsol Pisco (Peru).

De använder sig vid tillverkningen av främst björk, som hämtas från Lettland, men också bok och ek från närmare trakter – läs Skåne. Till fabriken anländer träet i form av meterlånga fyrkantiga stavar som sedan sågas till rundstavar i olika diametrar. Rundstavarna svarvas sedan i sin tur till rätt storlek, innan kanterna räfflas och varumärke och logotyp präglas.

Idag är det förstas plast som är den största konkur-

→ renten, förvånande nog så använder till exempel portvinsproducenterna i stor utsträckning plast, medan de för sina riktigt exklusiva viner istället väljer helt vanliga vinkorkar.

Elfverson har en årsproduktion av hattar på 30 miljoner, och det betyder att de står för ungefär 90% av deras totala omsättning. Utöver hattar gör de också verktygsskaft till Moraknivarna och Skeppshults stekpannor, möbeltappar till England och kistdetaljer, med mera. Och alltså jojoar (som ordets korrekta böjning är enligt Svenska Akademiens Ordlista). Idag är den här ursprungligen filippinska uppfinningen inte någon speciellt stor produkt här i Sverige längre, men fortfarande används den som lekfull reklamplats, nyligen av Volvo till exempel. I USA däremot är marknaden avsevärt större och förutom ett stort samlarintresse anordnas där till och med seriösa tävlingar för alla slags jojoanvändarnivåer. Det finns dessutom en mängd sajter på webben om yoyo, som det heter på andra sidan Atlanten.

Största konkurrenterna vad gäller »wood tops« till spritflaskor är bara två andra firmor och båda återfinns i Portugal, korkarnas förlovade land, men trots deras tillgång av billigare arbetskraft så lyckas Elfverson hålla sig i täten, mycket tack vare att deras hattar visar upp en sådan kvalitet och perfekt passform.

»Hemligheten bakom framgången går till stor del att finna i deras egenhändigt ritade och tillverkade maskiner som svarvar och präglar hattarna.«

– Toleransen är mycket liten vid buteljering och förslutning av flaskorna. Det handlar om tiondels millimetrar och hatten måste passa till korken. En miss innebär stora störningar i produktionen. För oss kan det innebära att en konkurrent tar över, eller att destilleriet bestämmer sig för att övergå till plasthattar, berättar David Paajanen.

Största delen av hattarna går på export och de flesta hamnar i Portugal där korkfirmorna efter montering levererar dem vidare till de olika whiskydestillerierna. En del hamnar också i Spanien och i Cognac där det finns inte mindre än tre firmor som serverar traktens alla cognacproducenter, de importerar kork från Portugal och hattar från Elfversons som sammanfogas och hamnar i cognacflaskor som till exempel välkända Hine Antique och Rémy Coeur de Cognac.

Hemligheten bakom framgången går till stor del att finna i deras egenhändigt ritade och tillverkade maskiner som svarvar och präglar hattarna. Man har klokt nog inte tagit patent på dem, för då skulle ju patentbeskrivningen bli offentlig handling efter tio år, istället vårdar man själva konstruktionerna och håller dem hemliga.

Hattarnas hemlighet förblir hemlig, med andra ord. ■